

Türk Tüketicisinin Genetiği Değiştirilmiş Gıdalar Hakkındaki Görüşleri

Damla Gülbay, Beraat Özçelik*, Derya Kahveci

İstanbul Teknik Üniversitesi, Gıda Mühendisliği Bölümü, Maslak, İstanbul

* ozcelik@itu.edu.tr

Özet

Türk tüketicisinin genetiği değiştirilmiş (GD) gıdalar hakkındaki bilgi ve düşüncelerinin öğrenilmesi amacıyla Marmara Bölgesi ağırlıklı olmak üzere çeşitli illerdeki, yaş dağılımı 18-60 arasında olan 408 kişiye 10 soruluk bir anket çalışması uygulanmıştır. Buna göre, Türk tüketicisinin GD gıda ürünlerini kullanma konusunda olumsuz fikirlere sahip olduğu görülmüştür. Katılımcıların % 67'si GD gıdaları kesinlikle reddederken, ürünün sağlıklı olduğuna inanılması durumunda reddetme oranı %54'e düşmüştür. Tüketicilerin %60'ı GD gıdaların güvenilir olmadığını ya da sağlığa zararlı olduğunu düşünmektedir. 30-39 yaş grubunun konu hakkında en tutucu fikirlere sahip olduğu görülmüştür. Eğitim seviyesi arttıkça GD ürünü kullanabileceğini belirten tüketici yüzdesi de artmıştır. Katılımcıların büyük çoğunluğu (%90), ürünün GD olduğunun etikette belirtilmesi gerektiğini düşünmektedir. Elde edilen veriler ışığında, toplumun GD gıdalar hakkında daha fazla bilgilendirilmesi gerektiği ve doğru bir risk iletişimine ihtiyaç duyulduğu söylenebilir.

Anahtar kelimeler: Genetik modifiye gıdalar, tüketici anket çalışması, tüketici kabulü

Giriş

Gıdalarda genetik modifikasyon uygulamaları, son dönemde kamuoyunu sıklıkla meşgul eden konulardan biridir. Bu uygulamaların düşük maliyet ve istenen özellikte ürün eldesi gibi avantajlara sahip olduğunu savunan kesime karşılık, bazı bilim çevrelerinde ve özellikle kamuoyunda konu hakkında ciddi bir tedirginlik sürmektedir. Bu çalışma, Türk tüketicisinin genetiği değiştirilmiş (GD) gıdalar hakkındaki görüşlerinin belirlenmesi amacını taşımaktadır.

Materyal ve Yöntem

Anket formlarının hazırlanması ve dağıtılması: Katılımcıların soruları yantısız bırakmamaları için tüm soruların seçenekli olmasına dikkat edilmiş, elverişli olan sorularda "Fikrim yok" seçeneği de eklenerek tahmin yoluyla cevap

Türkiye 9. Gıda Kongresi; 24-26 Mayıs 2006, Bolu

verilmesi önlenmiştir. Hazırlanan formlar 442 kişiye ulaştırılmış, ancak hatalı veya eksik doldurulan formlar elenerek 408 anket geçerli kabul edilmiştir.

Bulgular ve Tartışma

Demografik bilgilerin değerlendirilmesi: Ankete katılan 408 kişinin %41'i kadın, %59'u ise erkektir. Yaşları 18 ile 60 arasında değişen katılımcılar içinde %63'lük oranla 18–29 yaş grubu, en geniş katılımcı grubudur. Eğitim durumu bakımından incelendiğinde, katılımcıların %52'sinin lisans eğitimi almış oldukları görülmektedir. Katılımcıların büyük çoğunluğunun (%75) aylık geliri maksimum 1000 YTL'dir. En yüksek katılım İstanbul'dan, bölge olarak ele alındığında ise Marmara Bölgesi'nden gerçekleşmiştir.

Sorulara verilen yanıtların değerlendirilmesi: Anketteki ilk üç soru, katılımcının konsantre olmasını sağlamak amacıyla geçiş sorusu niteliğinde tasarlanmıştır. GD gıdalarla ilgili on soruluk bölümde, katılımcıların konuya genel olarak olumsuz yaklaştıkları görülmüştür. İnsan sağlığını tehdit ettiği düşünülen olgular arasında GD gıdalar, %20,3 oranıyla, katkı maddelerinden sonra ikinci sırada yer almıştır. Katılımcıların %52'si GD gıdaların sağlığa zararlı olduğunu düşündüğünü belirtmiştir. Bu ürünlerin uzun vadedeki etkilerini merak edenlerin de konu hakkında tereddütlü oldukları düşünülürse, GD gıdaların güvenilir olmadığını düşünen katılımcı oranı %82'ye ulaşmaktadır. Katılımcıların %67'si GD bir gıdayı kesin olarak kullanmayacağını belirtmektedir. Anketi dolduranların %79'u, konu ile ilgili kapsamlı bir yasal düzenleme yapılmasını isterken, bir ürünün GD olduğunun etikette belirtilmesi gerektiğini düşünenlerin oranı %90'dır. Konu hakkındaki güncel bilgilerin ölçülmesi amacıyla sorulan soruya göre, Türkiye'de yasal düzenleme bulunmaması nedeniyle etiketlerde ürünün GD olduğuna yönelik bir beyan bulunmazken, katılımcıların %4'ü marketlerde böyle bir ürüne rastladıklarını belirtmişlerdir. Katılımcıların %67'si, ürünün görünüş, tat, raf ömrü, vb. özelliklerinin daha üstün olması ve daha düşük fiyatla satılması durumunda bile GD bir gıda tüketmeyeceklerini belirtmiştir. GD gıdaların sağlık sorunlarına yol açacağını düşünenlerin oranı %73'tür. Diğerlerine kıyasla daha fazla bilgi gerektiren soruda, sıralanan ürünlerden hangilerinde genetik modifikasyon uygulamalarının daha sık yapıldığı sorulmuş, katılımcıların taze meyve ve sebzeler ile domates ve domates ürünlerinde sıklıkla genetik modifikasyon yapıldığını düşündükleri görülmüştür. Bu uygulamaların en sık kullanıldığı ürünler olan soya ve mısır ise sıralamada gerilerde kalmıştır.

Demografik bilgilerin yanıtlara olan etkilerinin değerlendirilmesi: Eğitim seviyesi arttıkça, GD gıda ürünü kullanabileceğini belirten tüketici yüzdesi de artmıştır. 30–39 yaş arası katılımcıların konu hakkında en olumsuz fikirlere

sahip olan grup oldukları görülmüştür. GD bir ürünü hiçbir koşulla tüketmeyeceğini belirten kadın katılımcılar, erkeklerden fazladır.

Sonuçların yapılmış diğer çalışmalarla karşılaştırılması: Anket sonucunda, tüketicilerin genel yaklaşımlarının olumsuz olduğu görülmüştür. Bu durum, çeşitli ülkelerde daha önce yapılmış çalışmalarla uyumlu olmakla birlikte (1-6), tam aksi bulgulara sahip çalışmalara da rastlanmıştır (7, 8). İngiltere'de yapılan bir çalışmaya katılanların %61,2'si GD gıdaların zararlı olduğunu düşündüğünü belirtmiştir(6). İrlanda'da yapılan anket sonucunda GD gıdaların güvenilir olmadığını düşünenlerin oranı, mevcut çalışma ile aynı orandadır (4). Hırvatistan'da GD gıdalara yönelik genel eğilim olumsuz olmasına karşın, bu ürünlerin tehlikeli olduğunu düşünenlerin oranı %32'dir (3). AB ülkelerinde yapılan kapsamlı bir araştırmada da tüketicilerin yarısından fazlasının (%54) GD gıdaların tehlikeli olduğunu düşündükleri görülmüştür (9). Çin, Endonezya ve Filipinler'i kapsayan bir çalışmada ise tüketicilerin 2/3'ünün GD gıda kullanmaya eğilimli oldukları ve bu ürünleri faydalı buldukları sonucuna ulaşılmıştır (7). Anket sonucunda katılımcıların %67'sinin GD bir gıda ürünü kullanmayı kesin olarak reddettiği görülmüştür. Benzer olarak İsveç'te %62(2), İtalya'da %46, Norveç'te %44, İngiltere'de %45(10) oranında reddetme tespit edilmiştir. Buna karşın ABD'de yapılan bir çalışmada, katılımcıların %50'si GD mısır kullanılarak yapılan bir gıda ürünü alacağını belirtmiştir (8). GD gıdaların etiketlenmesini isteyen tüketici oranı, bazı Avrupa ülkelerinde olduğu kadar(10), Türkiye'de daha önceden yapılmış bir çalışmayla da uygunluk göstermektedir(5). GD ürünün daha ucuz ve daha üstün özelliklere sahip olması halinde bile bu ürünü tüketmeyeceğini belirten katılımcı oranı %67 olarak bulunmuşken, bu oran Hırvatistan'da %48,9 (3), AB ülkelerinin toplamında ise yaklaşık %60'tır (9). Söz konusu soruyla ilgili ilginç bir kıyas, İrlanda üniversitelerindeki akademik personel arasında yapılan bir çalışma incelendiğinde ortaya çıkmaktadır. Bu ankette, geleneksel ürünlerden daha ucuz ve daha üstün GD gıda ürünü alacağını belirten katılımcı oranı, mevcut çalışmada bunun tam tersi görüşe sahip olan katılımcılarla hemen hemen aynıdır (11). Yapılan çalışmada, eğitim seviyesi yüksek katılımcıların konu hakkında diğerlerine kıyasla daha ılımlı yaklaşıma sahip oldukları görülmüştür. Aynı yönde sonuçlara sahip çalışmaların yanında (1,2,12,13), aksini destekleyen sonuçlar da bulunmaktadır (3,4,9). GD gıdalar hakkında olumlu düşüncelere sahip tüketicilerin, bu çalışmada da görüldüğü gibi, genellikle üniversite çağındaki gençlerden oluştuğu söylenebilir (1-4). İncelenen tüm çalışmalarda elde edilmiş sonuçlarla net olarak uyumlu olan tek veri, GD gıdalar hakkında şüpheli olan kesimde erkeklerden daha çok kadınların bulunmasıdır (1-4, 6, 13).

Sonuç

Türk tüketicisinin GD gıdalar hakkındaki görüşlerinin belirlenmesi amacıyla yapılan anket çalışması sonucunda, genel yaklaşımın olumsuz olduğu görülmüştür. Katılımcıların çoğunluğunun GD gıdaları reddettiği, bu ürünlerin sağlığa zararlı olduğunu düşündükleri, ayrıca hemen hemen tamamının bu konuda yasal düzenleme getirilmesini beklediği tespit edilmiştir. Eğitim seviyesi yüksek, erkek, üniversite dönemindeki katılımcıların en olumlu düşüncelere sahip grup olduğu belirlenmiştir. Elde edilen veriler, daha önce yapılmış çalışmalarla büyük oranda uyum göstermektedir. Bu verilere dayanarak, toplumun GD gıdalar hakkında daha fazla bilgilendirilmesi gerektiği ve doğru bir risk iletişimine ihtiyaç duyulduğu söylenebilir.

Kaynaklar

1. Mucci A, Hough G, Ziliani C. 2004. Factors that influence purchase intent and perceptions of genetically modified foods among Argentine consumers. *Food Quality and Preference* 15: 559-567.
2. Magnusson MK, Hursti UK. 2002. Consumer attitudes towards genetically modified foods. *Appetite* 39: 9-24.
3. Renko N, Brčić-Stipčević V, Renko S. 2003. Attitudes of the Croatian population toward genetically modified food. *British Food Journal* 105(3): 148-161.
4. Morris SH, Adley CC. 2001. Irish public perceptions and attitudes to modern biotechnology: an overview with a focus on GM foods. *Trends in Biotech.* 19(2): 43-48.
5. Basaran P., Kilic B, Soyuyigit H, Sengun H. 2004. Public perceptions of GMOs in food in Turkey: a pilot survey. *J. of Food, Agriculture & Environment* 2(3-4): 25-28.
6. Kirk, SFL, Greenwood D, Cade JE, Pearman AD. 2002. Public perception of a range of potential food risks in the United Kingdom. *Appetite* 38: 189-197.
7. Zhong G, Marchant MA, Ding Y, Lu K. 2002. GM foods: A Nanjing case study of Chinese consumers' awareness and potential attitudes. *AgBioForum* 5(4): 136-144.
8. Heffernan JW, Hillers, VN. 2002. Attitudes of consumers living in Washington regarding food biotechnology. *J. of the American Dietetic Association* 102(1): 85-88.
9. Eurobarometer. 2005. *Europeans, Science and Technology*. Commission of the European Union. INRA – European Coordination Office, Brüksel.
10. Miles S, Ueland Ø, Frewer LJ. 2005. Public attitudes towards genetically-modified foods. *British Food Journal* 107(4): 246-262.
11. Morris SH, Adley CC. 2000. Genetically modified food issues: Attitudes of Irish university scientists. *British Food Journal* 102(9): 669-691.
12. Lusk J, Sullivan P. 2002. Consumer acceptance of genetically modified foods. *Food Technology* 56(10): 32-37.
13. Brown JL, Ping Y. 2003. Consumer perception of risk associated with eating genetically engineered soybeans is less in the presence of a perceived consumer benefit. *Journal of the American Dietetic Association* 103(2): 208-214.